

מעט מאד נמכר בגלריה של פרמן. ידוע על מכירת תמונה של יעקב אייזנברג ה"בצלאל", כשם שגם ידוע על השתאותו של בוריס שץ: "מודע כבוד לא מנר עוד כלום משלי? האם ביפו אין אוהבי עבודות פיסול?" [2]; או: "אדוני צריך להשתדל שכל בוני הבתים יקנו להם תמונות..." [3] לא, התל אביבים לא קנו. פרמן תכנן הנחה שוחפת של 25%, אלא שזו נתקלה בהתנגדותו של שץ. בסוף 1922 נעלה הגלריה, וכך בא הקץ על הניסיון הראשון לכוון בתל אביב גלריה מסחרית. שש שנים יחלפו עד שתופיע בעיתון "דבר" מודעה בדבר פתיחת "סגלגל" – "אטליי לא תמונות ובית חרושת למסגרות סגלגלות" – ברחוב נחלת בנימין 23 בתל אביב ("מול בית החולים הדסה", פירטה המודעה). זהותה של "סגלגל" (ככל הנראה, שם שטבע אברהם שלונסקי [4]) לא הייתה מגובשת:

"ב'סגלגל' מבחר גדול של רפרודוקציות, תמונות ומסגרות. המחירים נמוכים. מתקבלות הזמנות לתמונות ופורטרטים – עבודת יד". במהלך שיווקי מתוחכם, יזם מייסד "סגלגל", משה כ"ץ, שיתוף פעולה עם העיתון "דבר", לפיו קוראי העיתון יוכלו לרכוש בחנותו (במחיר 80 מא"י התמונה!) "תמונות ממראות הארץ וטיפוסיה (עבודת-יד), עשויות צבעי שמן וקבועות במסגרות". באשר לרפרודוקציות, אלו היו של ציורים אימפרסיוניסטיים, ואן-גוך וגוגן בראשם.

משה כ"ץ, לימים בעל "גלריה כ"ץ" (ראו להלן), היה אז בחור בן 26, שעלה ארצה מצ'רנובץ שמונה שנים קודם לכן, התיישב כחלוץ בעין-חרוד, סלל כבישים ויישב בצות, בטרם בחר להתגורר בתל אביב ב-1922. פתיחת ה"אטליי לא תמונות ובית חרושת למסגרות" בתל אביב הייתה אפוא צעד נועז של התפכחות מהפרק החלוצי, אך גם צעד של הליכה בתלם עיסוקו של אביו, שהיה בצ'רנובץ בעל חנות לחפצי אמנות ומסגרות לתמונות.

ב.

שנות ה-30. הסיפור עיקרו תל אביבי, כידוע, ולאחר מכן – ירושלמי. חיפה הייתה אטית יותר (החלל הציבורי האמנותי של חיפה היה באותה עת "בית פבזנר", בו הוצגו לא מעט תערוכות. בראשית שנות ה-40 הוקמה בחיפה "גלריה גולדמן": דוד גלבע הציג בה כבר ב-1943, ציונה תג'ר ב-1946). ברם, המפנה הגדול של מסחר האמנות בארץ ישראל יקרב את תל אביב וירושלים זו לזו, באשר מפנה זה עמד בסימן העלייה הגרמנית והמרכז-אירופאית של שנות ה-30, ורבים מאמניה של עלייה זו נאחזו בירושלים דווקא. מרבית הגלריות הראשונות יפתחו בשנות ה-40, הן בירושלים והן בתל אביב.

הקשר בין העלייה החמישית הנדונה לבין סחר האמנות חייב היה, לא מעט, לעובדה שהעולים הביאו עמם חפצי אמנות ורהיטים אירופיים, בהם ציורים של ציירים אקספרסיוניסטיים דוגמת מונק, נולדה וקוקושה, או ציירים יהודיים גרמניים כלטר אורי, מקס ליברמן ואחרים. העולים, שהיו זקוקים נוהגים לממן, נאלצו למכור הרבה ממה שהביאו עמם, וכך נפתחו בתל אביב חנויות של חפצי עתיקות ולבגעים, כלי חרסיות, תמונות וכו'. החנות הראשונה מסוג זה נפתחה בתל אביב ב-1936, ממה שהביאה עמם, "תועלת שלך" שמה, והיא מכרה את החפצים במחירים נמוכים מאד.

אך, ללא קשר למהלך הנדון, היה זה אותו משה כ"ץ מ"סגלגל", שפתח ב-1934 ברחוב דיזנגוף 97 (אז, עדיין פינה יחדת בתל אביב) את "גלריה לאמנות כ"ץ", שתפעל עד שנת 1974. מבלי לסתור את האמור עד כה, ניתן לומר, שהייתה זו הגלריה הראשונה בארץ ישראל, הגם שכאן הייתה נהוגה גם התקנת מסגרות ומכירת רפרודוקציות. תערוכת הפתיחה הציגה את הציירים הצעירים של אז: יוסף זריצקי, משה קסטל, חיים גליקסברג ואחרים. מאז פתיחת "גלריה כ"ץ" – חלל בגודל של חנות קטנה – נהג משה כ"ץ להציג בחלון הראווה שלו מספר ספרי אמנות וקומץ רפרודוקציות, וללא שום קשר לתערוכה המוצגת בפנים. עיקר ההכנסות באו, אכן, ממכירת הרפרודוקציות, מהתקנת המסגרות ו... מדמי כניסה בסך גרוש אחד. מחירי הציור הארצישראלי באותם ימים? ציור של זריצקי עלה 5 לירות א", קסטל – 5 לא", וראובן רובין – כבר אז היה היקר בציירי הארץ – 50 לא".

יותר מגלריה, בה הציגו עד 1974 למעלה מ-300 אמנים ישראלים ובהם המרכזיים, "גלריה כ"ץ" הייתה מרכז אמנותי זוטא. לכאן באו אמנים שביקשו חברה. בערבים ערך כ"ץ מופעי מוזיקה בעזרת גרמפון, אף ערבי רישום לאמנים (לא מעט מהם רשמו את דיוקנו של בעל הגלריה). נשוב ונאמר: עסקין בחלל קטן מאד. ואף על פי כן, מתארת רות ארזי, בתו של כ"ץ:

"ה'גלריה לאמנות כ"ץ' שימשה במשך שנים רבות כמקום מפגש ייחודי בתל אביב הצעירה עבור ציירים, פסלים וחובבי אמנות רבים. הגלריה היוותה גם מרכז לחילופי רעיונות בנושאי אמנות ותרבות וכבית הוצאה לעבודות הדפס ואלבומים אמנותיים (דוגמת "בתוכי ירושלים" – 6 יחיוכי עץ של מוניה לדר, האמן הירושלמי/ג.ע), מן המוקדמים שפעלו בארץ. בגלריה הוקמה ספרייה ייחודית בנושא אמנות, התקיימו בה הרצאות וקונצרטים, והיא שמשה כמקום מושבה של אגודת הציירים והפסלים וכמקום מפגש לועד ידידי ה'סטודיה לאמנות' (לימים, מכון 'אבני' [5]). לראשונה בחיי העיר החדשה, אפשרה 'גלריה לאמנות כ"ץ' קיום תצוגות ותערוכות אמנותיות על בסיס מסחרי, ונתנה בכך דחיפה להתפתחות חיי האמנות בתל אביב וארץ ישראל בכלל. לאמנים רבים סייעו כ"ץ גם כשהיו בלתי ידועים וגם כשלא נראה שום סיכוי לכיסי הוצאות התערוכה, ובכך נטל על עצמו לאורך שנים רבות תפקיד של תומך ופטרוני לאמנות הישראלית." [6]

במחצית שנות ה-60 העיד משה כ"ץ על אופי המסחר האמנותי בתל אביב של שנות ה-30-40:

"בעד שתיים עד חמש לירות יכולת לקנות כל תמונה של ציירינו הוותיקים – גליקסברג, ראובן, קסטל, לבנון, סיגורד ורבים אחרים. יכולת... אבל איש לא קנה תמונות. אנשי העלייה השנייה לא היה להם עניין בתמונות. כאשר חשבו על תמונה, היו קונים לכל היותר רפרודוקציה של יצירה מפורסמת, ולעתים רחוקות – ציור קטן של נושא חלוצי. קצת תמונות של ציירים מקומיים היו קונים דווקא פקידים גבוהים של השלטון המנדטורי, ובשנות השלושים היו גם משכילים ערביים מיפו או מירושלים מגלים קצת עניין בציור מודרני יהודי. אבל בדרך כלל עמדה הארץ, מזמן לזמן, בסימן הסכסוך בין יהודים לערבים – קראו להן 'מאורעות' – שלא היו יוצרות אקלים נוח למסחר בחפצי אמנות." [7]

ואולם, במקביל לפעילותה של "גלריה כ"ץ", ידעו שנות ה-30 הארצישראליות סוג חדש של גלריות, הקשור באופייה של העלייה מגרמניה. כי הרמה והרקע התרבותיים המפותחים של עולים אלה (רבים מהם הכירו את תרבות הגלריות של ברלין וערים גרמניות אחרות) חיבבו אופי מיוחד במינו של גלריה. לא סתם חלל מכירה, לא רק הגלריה כ"חנות", כי אם הגלריה כמרחב הראשון אינטימי, כהיכל תרבות זוטא, או כפי שייקראו לפחות שתי גלריות בתל אביב ובירושלים – "קבינט האמנותיות" (בחיפה) תיפתח גלריה בשם "טרקלין אמנות"). עתה, החל מתפתח השילוב המיוחד שבין ספרייה, קונצרט ותערוכה. בתל אביב נוסדה ב-1942 גלריה "מקרא סטודיו" (שתפעל ברחוב אלנבי 56 עד שנת 1955 בניהולם של אירם מומאל ופטר זילקה, שני עולי גרמניה), ואילו בירושלים קדמה לה לאורך שנות ה-30 גלריה "סטימצקי". בזו האחרונה סונף אולם תצוגה לחנות הספרים שבמרכז רחוב יפו (כאן אף תקרא המשוררת והציירת, אלזה לסקר-שילר, משיריה), בעוד בזו התל אביבית שולבה התערוכה במדפי הספרים ובצילי המוזיקה הנשמעים סביב.

"סטימצקי", חנות משפחתית לספרים לועזיים (הורתה של שרשרת חנויות "סטימצקי" דהיום), ענתה לצורך הרב-תרבותי של הציבור המשכיל בירושלים ושל השלטון המנדטורי. המושבה הגרמנית-וינאית הוותיקה בירושלים (עוד מאז שנות ה-20) ודאי הפיתה אף היא את הצורך התרבותי הנדון. כל זאת כדי לומר, ש"סטימצקי" לא הייתה מוצר "ייקיי", ובכל זאת, הייתה פועל-יוצא של תרבות אירופית המפעמת אז בירושלים. כאן, באולם התערוכות שבחנות, הציג מירון סימה תערוכה ב-1934, ראובן הציג ב-1936, אהרון כהנא (קאהן) הציג ב-1937, ועוד. ללמדנו, שהיה זה חלל תערוכות מבוקש, חרף הנספחות המשנית לחנות הספרים.

עם הגיעם של עוד ועוד עולים מגרמניה במחצית שנות ה-30, נפתחו מספר גלריות, הן בתל אביב והן בירושלים. גלריה "באך" התל אביבית הציגה כבר ב-1937 תערוכות יחיד של ראובן, ציונה תג'ר וכהנא, ואילו ב-1938 הציגה את אהרון אבני ואת מרדכי לבנון. בירושלים פעלה גלריה "שלוסאר". שוב, "מרכז רחוב" בעל ניחוח ייקיי יותר מאשר בית ממכר: אנשי רוח, ובראשם המשורר והצייר, וולפגנג הילדסהיימר (שחזר לגרמניה), ראו בגלריה "שלוסאר" את ביתם השני. האמנים שהציגו כאן היו בעיקרם יוצאי גרמניה ומרכז-אירופה: לודביג בלום, רות שטרנהיים, קורט דובלון ואחרים.

בחודש מאי 1945 נפתחה בירושלים ברחוב ממילה (היום, רחוב אגרון) גלריה "יונאס" בידי שלוש נשים, ובהן לוטי יונאס, אלמנתו של הצייר הירושלמי לודביג יונאס, זמן קצר לאחר שהלך לעולמו. הגלריה קלטה בעיקר את הדור הצעיר של העלייה הגרמנית, בעיקר את בוגרי "בצלאל החדש" (שנוסד ב-1935). כאן הציג יעקב פינס (תלמידו של יעקב שטיינהרדט) ב-1946 את תערוכתו הראשונה ביחד עם יוסי שטרן (תלמידו של מרדכי ארדון). פה הציגו עמנואל גראו (לימים, בעיקר, גרפיקאי), רות אריון, שלום רייזר, חיים נהר ואחרים. גם שטיינהרדט ואיזידור-יצחק אשהיים, המורים הוותיקים יותר, הציגו ב"יונאס" (מילס ינקו, משה מוקדי אף הם). ב-1952 תעבור הגלריה לאכסניה חדשה בשכונת רחביה, שדרות בן-מיימון, ותישא את השם "נורה", על שם מנהלתה, אלאונורה וילנסקי.

הגלריות הירושלמיות הללו ענו לנוסחת החוויה הקולטורית במו היוותן ממוקמות בדירות פרטיות. החוויה האינטימית. המגע הישיר עם המנהלת המציעה לר. תה. המדפיס פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור

"באתי לתל אביב וחיפשתי כמובן חנויות של תמונות ומסגרות. נודע לי על גלריה בשם 'מקרא סטודיו', ברחוב אלנבי 56 קומה ב', מעל לחנות כותנות בשם המדומץ. עליתי ופגשתי את אירם סמואל, ילידת גרמניה שניהלה את העסק והתפרנסה בעיקר ממכירת ספרים. הבוס היה פטר זליקה. אצל אירם למדתי את האל"ף-ב"ת של האמנות המקומית. 'מקרא סטודיו' היה 'בית הספר' של האמנים העולים מאירופה. כאן פגשתי את שרגא וייל, את שמוליק כ"ץ, מולה בן-חיים, את הולמן, שטרייכמן וכו'. אירם הסבירה לנו על הצירים [...] מדי שבוע בשבוע נסעתי מקיבוץ בית-אלפא לתל אביב ל'מקרא סטודיו' וזה הספיק לי לקבלת מידע אודות כל המתרחש בארץ בתחומי האמנות. 'מקרא סטודיו' הוציאה לאור גלויות של אמנים – רובין, כהנא, ינקו, קסטל וכו'. רכשתי כמה מהגלויות האלה, מסגרת אותן בנגריה של בית-אלפא [8]... ותליתי בצירף המגורים שלי..."

בתקופה בה הגיע רוזנפלד ל"מקרא סטודיו" ידעה גלריה זו התפתחות חשובה. מה שהיה בעיקרו חנות ספרים, הפך עתה ל"היכל תרבות". כתב העת "גזית" דיווח:

"בית המסחר לספרים 'מקרא' פתח לפני שבועות מספר אולם מיוחד למכירת ספרות אמנותית וכן גם לתערוכות. יש להודות, שהפעם אורגן משהו נאה שהיינו צריכים אותו מכבר. כל אחד יכול לבוא לכאן, להתיישב בנוחות ולעיין בספרים המעניינים אותו ולהנות את נפשו בכל היפה והנאה שבאמנות שרוכז כאן בטעם ובכמות גדולה." [9]

"מקרא סטודיו" (שיבוש ייקי אפייני של הביטוי "סטודיו מקרא") היה, אם כן, כשמו – מקום שקוראים בו. הדבר לא מנע ממיטב אמני ישראל לבקש להציג פה: איזידור אשהיים הציג בתערוכת הפתיחה של הגלריה, שלום סבא הציג ב-1946, תערוכת "חיילים מצעירים" הוצגה ב-1948, אמני קיבוץ צעירים הציגו כאן ב-1949 (ולאחר מכן, בתערוכות "ארגון ציירי הקיבוץ הארצי", שחלקם הוצג גם בגלריה החדונה), רודי להמן, מירון סימה, יוחנן סימון, יעקב פינס, מרסל ינקו ורבים אחרים – כל אלה הציגו אף הם, כאשר הניחוח המרכז-אירופי חל גם על חלק ניכר ביותר של האמנות המוצגת. משהו בכיוון האמנות החברתית. גם הדור הצעיר שזכה לעידודה של הגלריה עמד לא מעט בסימן מרכז-אירופי: נפתלי בזם, רות שלוש, שושנה הימן (כל אלה יוצאי גרמניה) ושרגא וייל (יוצא צ'כיה) הציגו פה את תערוכותיהם הראשונות.

ואולם, תמונת הגלריות הייקיות והמרכז-אירופאיות משנות ה-30 וה-40 לא תהיה שלמה כל עוד לא יודגש הרעיון של "חנויות למסגרות ולתמונות" (שתחילתן, כזכור, ב"סגל" של משה כ"ץ מצ'רנוביץ שבבוקובינה). גלי העלייה של שנות ה-30 הביאו אמנם ארצה לא אחד ולא שניים שמקצועם עשיית מסגרות. בתל אביב ובירושלים החלו נפתחות חנויות, שהמרחק בין לבין גלריות לא היה ברור ומובהק. ב-1946, לדוגמה, יכולנו להיתקל בתל אביב ב"מרכז התמונות" (תמונות, מסגרות, זכויות) של גרוסמן ושטרן ברחוב אלנבי 68; או ב"בית מסחר ובית מלאכה למסגרות לתמונות אמנותיות" של ש. ש. ח. צוקרמן ברחוב דרך תל אביב 56; או בחנותו של ש. ציגל – "מומחה למסגרות אמנותיות לתמונות" ברחוב בן-יהודה 56; או בחנותו של א. בהאם – "תמונות אמנות מודרנית, מומחה למסגרות" ברחוב בן-יהודה 62; ועוד. בירושלים מצאנו באותה עת את "בוכבינדר ובנו" (הלא הם האב והבן ספרא) שפתחו את "גלריה אמנותית 'יוניק'" ברחוב יפו 341; או את "ואתא" – "דברי אמנות, תמונות, תעשיית מסגרות" ברחוב בן-יהודה 17.

מהחנויות הללו התפתחו מספר גלריות של ממש בנוסף המוכר לנו כיום, כגון "בהאם" ("קבינט האמנות"), ובעיקר – "רוזנפלד", שיפתח ב-1948 ברחוב דיזנגוף את חנותו למסגרות ולתמונות, לאחר שעבד בבית מלאכה לזכויות ומסגרות ברחוב שיינקין 34 (בניהולו של מר הרצפלדר).

גלריה במבונה המסחרי הייתה, לא אחת, תוצאה מאוחרת של חנות למסגרות ולתמונות. כזו הייתה גלריה "ספרא", שנפתחה ב-1935 על ידי אשר בוכבינדר (ספרא) – נגר שעלה ארצה ופתח, כאמור, במרתף ברחוב יפו בית מלאכה למסגרות. מעט מאוחר יותר, התרחב גם למכירת רפרודוקציות אימפרסיוניסטיות, ולקראת 1940, כבר מכר תמונות של ציירים ירושלמיים רבים, כשמואל חרובי, ליטבינובסקי, מאיר גור-אריה, יעקב אייזנברג, מרדכי לבנון, איזידור אשהיים, יעקב שטיינהרדט, לדוביג בלום, מירון סימה, יעקב פינס ועוד. כפי שנראה, הנוסחה – ממסגרות לרפרודוקציות ומרפרודוקציות לציורים מקוריים – הוכיחה עצמה פעמים נוספות.

ג.

תל אביב לא קפאה על שמריה. המסחר שאהה ופרץ בה חייב, שגם הגלריות יעטו על עצמן יותר ויותר את אצטלת המסחריות. עדיין חזקה הייתה ארומת ה"קולטוריות", ולו בצורת "מועדון אמנים זוטא" שהגלריות הללו שימשו כחלקן, אך מכל בחינה אחרת, לא בית פרטי, לא ספרייה, לא שילוב אמנותי, כי אם חלל תצוגה מסחרית ברחוב מרכזי. אמת, רחוב דיזנגוף של שנות ה-40 אמנם עדיין אינו רחוב דיזנגוף של שנות ה-60 וה-70 (ומבחינה זו, התמקמותן המוקדמת של הגלריות בצפון הרחוק היוותה מעין אוונגרד), ברם, למרות זאת, מדובר בנתיב ציבורי ער.

לצד "מקרא סטודיו", על גווניה המיוחדים, שתי גלריות מסחריות בלטו בתל אביב של שנות ה-40: "גלריה כ"ץ" ו"גלריה רוזנפלד". שתיים אלו הפכו חללי תצוגה מבוקשים מאד על ידי אמנים, ותיקים כצעירים. ב-1939, לדוגמה, הציגו ב"גלריה כ"ץ" אמנים דוגמת אריה ארוך, אהרון כהנא, דוד גלבוש, ישי קולביאנסקי ואחרים. ב-1940 הציג כאן אברהם נתנזון (נתון), חיים גליקסברג ב-1941, אברהם גולדברג ב-1943, יעקב אייזנברג ומרדכי אריאלי ב-1944, אהרון גלעד וציפורה ברנר ב-1945, ואילו ב-1946 הציגו כאן מרדכי לבנון, מרסל ינקו, שמשון הולצמן, לדוביג שוורץ ואחרים; ב-1950 הציגו ב"גלריה כ"ץ" אמן בלתי מוכר בשם יוסל ברנגר, שהגיע זה עתה מאוסטרליה דרך פאריז והתגורר בצפת (את תערוכת ציוריו ורישומיו האקספרסיוניסטיים בנושאים היהודיים פתח הסופר היידי, ד"ר שלמה ביקל).

מה למדת אותו רשימה חלקית זו? ש"גלריה כ"ץ" (שויתרה על אוסף גלריה או קונסיגנציה) לא התחייבה לנבחרת מצומצמת של אמנים, אלא היוותה שלוחת-תצוגה איכותית לאמנים שברובם הציגו במקביל במוזיאון תל אביב (שנפתח ב-1932), או שהציגו בתערוכות הכלליות ב"הבימה" (סביב 1940), או שברו בסוף שנות ה-40 את בני הספר לאמנות (דוגמת "הסטודיה" – וראו מקרי צבי תדמור, אפרים ליפשיץ, קליר יניב ועוד). הזכויות על עיקרון "נבחרת הגלריה" שמורות לא במעט ל"גלריה רוזנפלד" (הגם שעסקין נבחרת ליברלית מאד: "גלריה טובה חייבת לעבוד עם מקסימום עשרה ציירים. אצלי התאספו כששים ציירים יותר...", העיד בעל הגלריה: [10]).

זכיר ודגיש, ששלהי שנות ה-30 ושחר ה-40 כבר הכירו בתל אביב עוד כמה וכמה אתרי תצוגה מסחריים (בנוסף על אלה המוזכרים קודם – "באך", "בהאם" וכו'), כגון גלריה "קוסמופוליטן" (בה הציגה אסתר לוריא ב-1939), או – מאוחר יותר – גלריה "שרמן" (שהציגה ב-1946 תערוכה קבוצתית של ינקו, אבנון, לבנון, סימה, ראובן ושיינהרדט; וב-1947 הציגה תערוכות של מיכאל ארגוב, זאב תשבי ועוד).

כך, כאשר חנך אליעזר רוזנפלד את הגלריה שלו בתחילת 48, כבר הכירה תל אביב לא גלריה אחת ולא שתיים (נוספי: גלריה "וולנר" ברחוב דיזנגוף, גלריה "סוף שטיגליץ" ברחוב אלנבי, הגלריה של מהליה כהנא בשד' רוטשילד). רוזנפלד, שוליות הרפתן בן ה-33 מקיבוץ בית-אלפא, שמאחוריו ניסיון במסחר תמונות ומסגרות במרכז אירופה ואשר נשא עמו ארצה אוסף קטן אך מובחר של תמונות, חיפש את דרכו אל המסחר האמנותי. כל הדרכים הובילו לתל אביב. כאמור לעיל, ביקורו ב"מקרא סטודיו" סללו את ראשית הדרך. יוזר בהקשר זה, שזכויות הראשונים להצגת תערוכה ברפת אינן שמוחות (נמקבל) לפנחס כהן גן של 1972 (ברפת של קיבוץ רביבים), אלא לאליעזר רוזנפלד, שמסגר ב-1947 גלויות אמנותיות שרכש ב"מקרא סטודיו" ותלה אותן במשכן הפרות בו עבד. הצעד הבא, התקנת מסגרות, מתחת בדים והכנת "ירני" בבית המלאכה "רווה" ברחוב שיינקין בתל אביב ("הבדים של לובין, גליקסברג, קסטל וכו' היו הבדים שלי, ואם הם מתפוצצים היום – אני הוא האשם... [11]). רוזנפלד התקרב אט אט אל אמני תל אביב, התיידד עם שמשון הולצמן ויחיאל קריזה (שהציג בפני בעל הגלריה את סטימצקי, זריצקי ואחרים). בנוסף לכך, שעות על גבי שעות טרח להקדיש להעמקת לימודי תולדות האמנות, הגם שכבר התמחה בלימוד זה בעברו הרומני-הונגרי. שלוש פעמים בשבוע שמע שיעורים אצל הצייר ד"ר זולקיס בדירתו שבשדרות רוטשילד; לאחר מכן פעמים בשבוע אצל גילה כהן (בלס) באולם המפלה הקומוניסטית ברחוב ברנר; לאחר מכן, פעם בשבוע אצל אויגן קולב ב"צוותא" (אז ברחוב נחלת בנימין, מעל לקפטריה הונגרית). הנוסחה הדואלית, "פיננסים-קולטורה", פעלה אז כנראה מחיבת ותובענית.

גלריה "רוזנפלד" במתכונתה המקורית (דיזנגוף 140) לא הציגה תערוכות. החלל היה קטן מדי. פה הותקנו מסגרות וכאן מכרו בעיקר רפרודוקציות, נמקבל במסחר האמנות התל אביבי דאז. אך, לצד הרפרודוקציות, נמכרו כאן עותקי תמונותיו של ראובן, חינתי העץ שלו "מבקשי אלוהים" (1923), קומץ אקוורלים של הולצמן, מעט ציורי גואש של קריזה, לא הרבה יותר. אך, צעד אחר צעד, הצטברה סביב הגלריה חבורה מכובדת של אמנים, עד כי ב-1950 כבר הוציאה הגלריה קטלוג-ספר, שזכויותיו טרם ידע עולם האמנות המקומי: לקט ביגרפיות של אמני הגלריה. בפתח המהדורה השנייה של הספר (1955) יכתוב גבריאל טלפיר, עורך "גזית", בין השאר:

"ציירים החלו באים ויוצאים בסדנתו שברחוב דיזנגוף; הללו נזקקו לתבונת כפיו והללו פנו אליו בעתות מצוקה כספית. לא אחת, סייע רוזנפלד לאמן דחוק וחילץ אותו

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור

אלא, שאז – 1961, בירת דיוק – כבר נפתחה גלריה "ישראל" של סם דובינר בקרן הרחובות בן-יהודה ופרישמן. גלריה "ישראל", שהתמחתה באמני "אופקים חדשים", משמעה הייתה גלריה של קו אמנותי מוצהר, ענתה בנוסחת הגלריות של ניו-יורק לנוסחת הגלריות המרכז-אירופאיות של תל אביב (עדיין, גלריה "דוגית", שנפתחה ב-1952 ברחוב פרישמן, סמוך לדיזנגוף, שילבה ברוח ה"ייקייט" מדפי ספרים ותצוגות של פלדי, הופסטטר, שטרייכמן, אברהם אופק ועוד). סם דובינר הנהיג לראשונה בגלריה שלו את שיטת המשכורות החודשיות לאמנים. כמו כן, הזמין אוצרים מניו-יורק, ארגן תערוכות ישראליות בחו"ל, היה מעורב בגודל היצירות של אמני הגלריה, ועוד. ללא ספק, הייתה זו תפנית חדה בתפיסה הכלכלית-תרבותית של מושג הגלריה הישראלית.

שנתיים קודם לכן, ב-1959, פתח גרשון בינט בירושלים את גלריה "בינט" עם אמנים כיוסל ברגנר, ראובן וארדון. כאן הופקו הדפסים אמנותיים ראשונים מסוגם בארץ. מסלול התיירים של רחוב המלך דוד בירושלים יכלול את הגלריה כתחנה. ניתן לומר, שעתה, בשנות ה-50, החל נבקע הבקע בין קו הקולטורה לקו הפיננסים בעולם האמנות הישראלי, הגם שהיה זה גם ובלתי הוגן להפריד הפרדה גמורה בין שני הקטבים. לאחר גלריה "ישראל", גלריות כ"גורדון" של שיה יריב (תל אביב), "רינה" של ברטה אורדנג ושמואל אנגל (ירושלים) ועוד יעלו על מסלולים מקצועיים עם מחויבות לערכים חדשים, ובעיקר לאוונגרד. אכזריותו של כל אוונגרד (תוקפנותו הריאליסטית המסיימת כלפי זרמי אמנות וחברה) תנסוך ארומה חדשה בחלל הגלריה הישראלית, שביקשה עד אז הרמוניות ליברליות-פלורליסטיות והומניזם חמים ואינטימי.

פרק חדש נפתח בתולדות עולם האמנות הישראלי. הפרק הקודם הודח אל השוליים ואל השכחה.

*

נספח

במרכז המידע ע"ג. שרובר במוזיאון ישראל מצאתי בשנת 1994 טיוטת-מאמר שכתב גבריאל טלפיר בכתב-ידו בזמן כלשהו בשנות ה-80. נושא המאמר, שלא פורסם מעולם (אלא בחוברת "סטודיו", מס' 56, 1994, שבעריכתי ושהוקדשה למסמכים נדירים בנושאי האמנות הישראלית): **"גלריות ובעלי גלריות בשנות הארבעים והחמישים"**. להלן המאמר כלשונו ובמלואו:

"עלי להדגיש, שהעלייה הגרמנית הביאה עמה לא רק ציביליזציה גרמנית, אלא אף אישים תרבותיים שהסתכנו בפתחתו בתי מסחר לספרים, כגון בלומשטיין, מעיין ברח' אלנבי, כמה בתי מסחר לספרים בן-יהודה, וכמו כן, גלריות. אחת הגלריות הראשונות הייתה גלריה משכית (אלנבי 30). ב-1943 תיפתח גלריה 'מקרא סטודיו' (שפעה) עד 1956 (אלנבי 60). אלא שרחוב בן-יהודה התחיל מתחרה באלנבי, וכבר באמצע שנות הארבעים נפתחה גלריה מ.בלייכר, יליד פולין, שמשפחתו היגרה בשנות העשרים לגרמניה ועם עליית היטלר עלה הזוג בלייכר לארץ ב-1933, ובאמצע שנות הארבעים פתח גלריה (בן-יהודה) המתקיימת זה עשרות שנים. במחצית שנות הארבעים פתח ה' בהם, גם הוא עולה מגרמניה, סדנה שעסקה בהתקנת מסגרות, אך התמחתה גם בעריכת תערוכות. יש להדגיש שבשנים ההן לא קל היה למכור תמונה לגלריה, לא כל שכן לא יכלו להתקיים רק על עריכת תערוכות. לציירים לא היה כסף ואף לציבור לא היה כסף, ומיסוגר תמונות היה עסק מכניס יותר מאשר מסחר בתמונות. ב-1950 ייסד ז'אן תירוש גלריה לעתיקות בבן-יהודה 110, וב-1952 העביר אותה לרח' דיזנגוף 100, שכעבור כמה שנים מתחלת. ב-1959 פתח גלריה ביפו העתיקה, שבה אפשר היה למצוא קודם כל מיטב התמונות של ציירי אסכולת פריס היהודים ומבחר יצירות גדול של ציירי ישראל, שזכתה לפרסום רב. לאחר מותו של בהם הגלריה שלו לא נתחלה, אלא נמצא הממשיך את מפעלו של בהם והיא מתקיימת עד היום (בן-יהודה, קרן מנדל' מוכר ספרים).

"גם רחוב דיזנגוף, שזה רק עתה התחיל מתחרה באלנבי ובבן-יהודה, והיו אף פקחים שהעבירו את עסקיהם מבן-יהודה לדיזנגוף, כגון בתי קפה 'קנקן' ו'כסית', פתח אי צעיר שעלה לארץ אחרי מלחמת העולם השנייה, איש טרנסילבניה נמרץ, גלריה יחד עם סדנה למיסוגר תמונות בדיזנגוף 148. אך באמצע שנות החמישים העביר את הגלריה לדיזנגוף 147 והרחיב אותה, ומי שרצה מסגרת נאה היה פונה אל רוזנפלד. באותן שנים, היו הציירים עצמם הלקוחות החשובים של סדנת המיסוגר, וממנם פשוט: צייר יכול להחזיק ולאגור עבודות בסדנתו בלי מסגרות, אך כשהוא מציג לפני הקהל הרחב, אם בגלריה פרטית ואם במוזיאון זה או אחר, היה זקוק למסגרות, וציירים אלה, שבדרך כלל לא עשו עסקים גדולים, להוציא בודדים, היו משלמים קודם כל בעד המסגרות בתמונות.

"בשנות החמישים הייתה כבר קיימת ברחוב דיזנגוף, בין שד' בן-גוריון ורח' ארלוזורוב, גלריה וולנר שנתחלה בשנות השבעים. לולנר היה 'מחסן' לא מבוטל של תמונות מטובי הציירים בארץ, אלא שלא היו הקניינים. רק סמוך לנעילת הגלריה 'התנפלו' הקניינים, או יותר נכון הקנייניות, וכמעט רוקנו את הגלריה וולנר [...] אפילו לא ידע מה יש לו בפינה זו או אחרת, וצריך היה לחטט כדי למצוא את המבוקש..."

"באותן שנים גורליות, כשצריך היה לשכנע איש, נכון יותר את אשתו, שתסכים לרכוש תמונה, ולא קל היה לשכנע, היה אליעזר רוזנפלד מקרב דור ציירים, שהיו אז הצעירים, עזר להם במצוקתם, ולא אחת מציל אותם מחרפת [...] ואף מיעץ מסייע במיסוגר התמונות שהיו מיועדות לתצוגה ורוכש לו את אמונם, ועד [...] הגלריה רוזנפלד למרכז הפעילויות, שטובי הציירים השתדלו להתקשר עמו, כי ידעו שבסופו של דבר לא יפסידו.

"בשנים ההן, להוציא בודדים, היה הצייר זקוק למצנטים, או נכון יותר למצנטיות, שתעזורנה לשכנע את חברותיהן בדבר תערוכה של הצייר ולרכוש תמונה. היו גלריות שערכו תערוכות ומחליפות היו התצוגות בכל שבועיים או שלושה שבועות. בעלות או בעלי הגלריה לא טרחו להביא את הקניינים לתערוכה ולשכנע אותם לרכוש תמונה. וכשפטרונית כזאת הצליחה כבר לשכנע כמה מחברותיה לבקר בתערוכה ולרכוש תמונה, היה בעל או בעלת הגלריה תובעים קודם כל את שליש מחיר התמונה המגיע להם, בלי שטרחו טרחה כלשהי."

[1] גילה בלס, "אוסף פרמן וראשית הציור המודרני בא"י", "קתדרה", מס' 7, אפריל 1978, עמ' 192.

[2] שם, עמ' 193.

[3] שם, עמ' 195.

[4] כך סבורה רות ארזי, בתו של משה כ"ץ, המייסד והבעלים של "סגלגל".

[5] שנסוד ב-1939.

[6] מתוך דף שערכה רות ארזי בנושא "גלריה לאמנות כ"ץ" והעבירה לידי המחבר.

[7] נחום פונדק "מן הירח אל הפרוטה", "דבר השבוע", תגזיר עיתון בלתי מזהה, ארכיון רות ארזי, תל אביב.

[8] מתוך ראיון מקיף שקיים המחבר עם אליעזר רוזנפלד ז"ל. בארכיון המחבר, ירושלים.

[9] "גזית", אוקטובר-נובמבר, 1945, עמק 64.

[10] לעיל, הערה 8.

[11] שם.

[12] גבריאל טלפיר, "פתח דבר", "גלריה רוזנפלד", תל אביב, 1955, עמ' 5-6.

Share this

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור

אם האסתטיקה המערבית נוצרת במהותה, כיצד תיראה אסתטיקה יהודית? [\[חלק ב'\]](#)
ב-"אמנות יהודית"

עלייתו ונפילתו של חג החנוכה באמנות הישראלית
ב-"תרבות עברית"

"מנדלה" זה אמנות?!
ב-"הגיגים על האמנות"

Trackback URL | להגיב | RSS feed | מודרניזם ארצישראלי, תרבות עברית | at 12:55 pm in 2014, 7 פברואר Posted on

להשאיר תגובה

לכתוב תגובה...

תגיות

לוח שנה

ארכיון

קישורים

פברואר 2014						
א	ש	ו	ה	ד	ג	ב
2	1					
9	8	7	6	5	4	3
16	15	14	13	12	11	10
23	22	21	20	19	18	17
		28	27	26	25	24
				ינו	מרץ	»

- ינואר 2020
- דצמבר 2019
- נובמבר 2019
- אוקטובר 2019
- ספטמבר 2019
- אוגוסט 2019
- יולי 2019
- יוני 2019
- מאי 2019
- אפריל 2019
- מרץ 2019
- פברואר 2019
- ינואר 2019
- דצמבר 2018
- נובמבר 2018
- אוקטובר 2018
- ספטמבר 2018
- אוגוסט 2018
- יולי 2018
- יוני 2018
- מאי 2018
- אפריל 2018
- מרץ 2018
- פברואר 2018
- ינואר 2018
- דצמבר 2017
- נובמבר 2017
- אוקטובר 2017
- ספטמבר 2017
- אוגוסט 2017
- יולי 2017
- יוני 2017
- מאי 2017
- אפריל 2017
- מרץ 2017
- פברואר 2017
- ינואר 2017
- דצמבר 2016
- נובמבר 2016
- אוקטובר 2016
- ספטמבר 2016
- אוגוסט 2016
- יולי 2016
- יוני 2016

ערב רב

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור

ינואר 2016
 דצמבר 2015
 נובמבר 2015
 אוקטובר 2015
 ספטמבר 2015
 אוגוסט 2015
 יולי 2015
 יוני 2015
 מאי 2015
 אפריל 2015
 פברואר 2015
 ינואר 2015
 דצמבר 2014
 נובמבר 2014
 אוקטובר 2014
 ספטמבר 2014
 אוגוסט 2014
 יולי 2014
 יוני 2014
 מאי 2014
 אפריל 2014
 מרץ 2014
 פברואר 2014
 ינואר 2014
 דצמבר 2013
 נובמבר 2013
 אוקטובר 2013
 ספטמבר 2013
 אוגוסט 2013
 יולי 2013
 יוני 2013
 מאי 2013
 אפריל 2013
 מרץ 2013
 פברואר 2013
 ינואר 2013
 דצמבר 2012
 נובמבר 2012
 אוקטובר 2012
 ספטמבר 2012
 אוגוסט 2012
 יולי 2012
 יוני 2012
 מאי 2012
 אפריל 2012
 מרץ 2012
 פברואר 2012
 ינואר 2012
 דצמבר 2011
 נובמבר 2011
 אוקטובר 2011
 ספטמבר 2011
 אוגוסט 2011
 יולי 2011
 יוני 2011
 מאי 2011
 אפריל 2011
 מרץ 2011
 פברואר 2011
 ינואר 2011
 דצמבר 2010

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו.
 לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור